

Bild C 05357 Ång- och vattensågen i Drängsmark, 1987. Foto: Henry Lundström

Byggnadshistorik

Vid byns nordvästligaste del ligger Drängsmarks vatten- och ångsåg. Här fick redan 1784 bönderna i Drängsmark tillstånd att uppföra en grovbladig vattensåg. Den flyttades till nuvarande plats och byggdes om 1830. Sågplatsen försågs med ett nytt, stort såghus 1895-96, som idag fortfarande står kvar och blev en andelssåg som inte bara producerade för byns behov utan även för avsalu. Maskineriet drevs med en vattenturbin. För att bli mindre beroende av vattentillgången kompletterades anläggningen för drift med ångmaskin 1924. Verksamheten blev allt större och under perioder på 1940- och 1950-talen drevs verksamheten i treskift. Under 1960-talet avslutades den kommersiella driften vid Drängsmarkssågen. Byamännen har därefter restaurerat anläggningen, som är i fullt körbart skick.

Byggnadsbeskrivning

Anläggningen består av en damm i Kvarnbäcken, som rinner genom Drängsmarks by, ett såghus från 1895 och ett intilliggande maskinhus från 1924. I såväl såghuset som maskinhuset finns den ursprungliga utrustningen bevarad. Sågen var en ramsåg som från början drevs med hjälp av en turbin. Turbinhuset och den tub som förde vattnet från dammen återfinns på såghusets norra sida. I såghuset finns förutom sågens maskineri även ett kantverk,

en slipsten och en hyvel. Maskinhuset rymmer fortfarande den lokomobil som byamännen inköpte 1924. Sedan hjulen tagits av monterades lokomobilen på ett betongfundament, där den fortfarande står kvar. Dessutom finns här drivhjul, transmissioner, och ett paternosterverk som förde sågspånet från sågen till ångmaskinens panna.

Kulturhistorisk status

Både sågen och maskinhuset är mycket välbevarade med den äldre tekniska utrustningen helt intakt. Ytterst få ramsågar med bevarad teknisk utrustning finns idag kvar i Norden. Sågen är en ramsåg och i såghuset finns dessutom ett kantverk, en hyvel och en slipsten. Sågverk med ångdrift är idag dessutom mycket sällsynt. Att lokomobilen finns kvar med drivhjul, transmissioner och paternosterverk för transport av sågspånen ökar anläggningens kulturhistoriska värde. Lokomobilen är en av få bevarade som ännu är i drift. Sammantaget utgör Drängsmarks ångsåg en mycket välbevarad anläggning som berättar om industrialismen på landsbygden vid sekelskiftet 1900. Här finns betydande pedagogiska värden som levandegörs genom aktiva bybor där kulturarvet utgör grunden för ett lokalt utvecklingsarbete. Den landsbygdsbaserade småskaliga sågverksindustrin hade stor betydelse för industrisamhällets framväxt i Norrland. Drängsmarks vatten- och ångsåg är ett lagskyddat byggnadsminne sedan den 29 april 1985. Anläggningen förvaltas av Drängsmarks byamän. Anläggningen blev även utnämnd till årets industriminne 2007 av Svenska industriminnesföreningen.